

ÜÇÜNCÜ MEHMED'İN OĞLU ŞEHZÂDE MAHMUD'UN ÖLÜMÜ

Or. Prof. İ. H. UZUNÇARŞILI

III üncü Murad'ın oğlu Sultan Üçüncü Mehmed'in (1595—1603) SELİM, MAHMUD, AHMED, CİHANGİR ve MUSTAFA isimlerinde beş oğlu olmuştur; bunlardan ilk oğlu SELİM 1005 Ramazan 3 H. 1597 Nisan 20 de rivayete göre ondört yaşında, kızılca hastalığından vefat ederek Ayasofya camii hariminde cedit İKİNCİ SELİM'in türbesine defnedilmiş ve CİHANGİR de babasının son senelerine doğru küçük iken vefat etmiştir. İkinci oğlu ve hamiyetli bir şehzade olan MAHMUD ise aşağıda görüleceği üzere onaltı yaşında boğulmak suretiyle vefat ettiğine göre 995 h 1587 M de doğmuştur¹.

DÖRDÜNCÜ MURAD zağmanında iki defa vezir-iâzam olan HAFIZ AHMED PAŞA, enderun hizmetinde bulunduğu sırada Birinci AHMED'den duyarak naklettiğine göre devletin Celâlî eşkiyaları ve İran seferiyle uğraştığı ve muvaffakiyetsizlikler tevali ettiği sırada ÜÇÜNCÜ MEMED, bu hallerden pek ziyade müteessir olarak yemek ve içmekten kesilmişti. Babasının bu halini gören büyük şehzade Mahmud:

—Hey hünkârım ne gücenürsün, niçin darılırsun? beni gönder ve askere serdar eyle. Allahü teâlânın fazliyle bu cümle muânidi kal'u kam تلع و نفع ideyin ve sana bizzarûri serfuru ittireyin" dermiş. Hattâ bir defa SULTAN MEHMED, şehzadesine nasıl yaparsın diye sorması üzerine:

— Kimini kılıç ile kimini müdara ile, inşallahü taâlâ pâdişahın hayır duasiyle göresiz haklarından nice gelürin" diye mukabele etmiş. MAHMUD'un bu sözleri üzerine kendisinden üç yaş küçük olan kardeşi AHMED, bu sözlerden pâdişahın memnun olmadığını görerek ağabeyisini böyle söylemekten vaz geçirmek istemiş ise de faal, cevval ve gayretli olan Şehzade MAHMUD, biraderinin sözlerine kulak asmamış.

Yine aynı menbada gelen rivayete göre şeyhlerden birisi, tertib ettiği bir vefk ile MAHMUD'un saltanata geçeceğini ve pâdişaha fenalık

¹ ÜÇÜNCÜ MEHMED'in diğer oğullarından AHMED ile MUSTAFA hükümdar olmuşlardır.

iras edileceğini beyan yollu şehzadeye mektub yazmış ve bu suretle dışarıdan ve içeriden şeyh ile şehzade arasında muhabere cereyan etmiş. Bu muhabere kâğıdı bir gün Kızlarağası Abdürrezzak ağa tarafından getiren adamın elinden alınarak pâdişaha verilmiş ve bunun üzerine şehzade MAHMUD ile valdesi ve şeyh ve işe vasıta olanlar tevkif ve hapis edilerek -herhalde tahkikat yapıldıktan bir ay sonra- şehzade boğulmuş, valdesi ve diğer alâkadarlar denize atılmışlardır (27 Zilhicce 1011 ve 7 Haziran 1603) ².

Şehzade MAHMUD'un katli hakkında o tarihte *İstanbul*'da İngiltere elçisi bulunan LELLO'nun muhtırasında ³ şu malûmat vardır:

YEMİŞÇİ HASAN PAŞA sadaretinde "yeni bir mesele çıktı ve Pâdişahın çok canını sıktı; şehzade, yâni en büyük oğlu on sekiz, ondokuz yaşlarına gelmişti; babasının, büyük annesi ⁴ ihtiyar sultan tarafından tamamen sevk ve idare edildiğini devletin harabiye sürüklendiğini, valide sultanın servet toplamaktan başka bir şey düşünmediğini gördükçe üzülyor, şikâhyet ediyordu; bundan çok kere de annesine dert yanardı; babasının karısı olan bu genç sultan, [yani Mahmud'un annesi] valide sultan tarafından sevilmezdi; o da keder duyuyor fakat bu derde bir çare bulamıyordu; bir şeyh veya falcıya baş vurmağı düşündü; istediği de, gelecek hükümdarın oğlu mu olacağını ve şimdiki hükümdar kocasının ne kadar yaşayacağını öğrenmekti; sorduklarına cevab yazılıp geldi; fakat haberci hata ederek bunu genç sultana vereceğine ihtiyar sultana [yani valide sultana] verdi; o da açınca içindekilerin gelinine hitaben yazıldığını, altı ay geçmeden oğlunun hükümdar olacağını bildirdiğini gördü; fakat bunun ne suretle babasının ölümüyle mi, yoksa tahtından indirilmesiyle mi gerçekleşeceğini söylemiyordu; valide sultan bu işte heman bir hiyanet sezdi, hükümdar oğlunu kışkırttı, o da çok şüpheye düştü; oğlunu (yani Mahmud'ı) çağırtdı,

² *Peşevî tarihi c. 2. s. 281 Fezleke (c. 1. s. 219)* Şehzadenin boğulması 1010 zilhiccesinde gösterilmiştir. Orada kısaca şöyle diyor: "SULTAN MAHMUD'a bin on zilhiccesinin yirmi yedinci günü şerbet-i şehadet içirildi. Menkuldür ki meşayihden biri serir-i saltanata cülûs edeceğine cazim oldum deyu beşaretnâme gönderip pâdişah-ı âlempenah yedine vâsil olmağla şeyh-ı merkumı ve vasıtalarını katleyledikten sonra bunlar dahi bî cürüm şehid oldular, şehzade camii haremde medfundur.

³ LELLO'nun muhtırası s. 57 ilâ 59. Ankara üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi yayınlarından olup ingilizceden mütercimi ORHAN BURIAN'DIR.

⁴ *Topkapı sarayı arşivi numara 721 A daki dosyada.*

سازگاری و نیکو دلی و چو عالم بیاید صفاتش مکتوبی نیستند این عرضیست بحضرت اولاد کجانیون اولاد است و
حاضران سن سن لایحه ای کله الکله فی مقبره و نعل مقبره غنایه بیغی کله اولاد هر کیم که نویسنده است
سعدت و نیکو دلی و عالم بیاید مقبره کنده میزند نعل اولاد و سن اولاد و نعل اولاد و نعل اولاد
رسولان اولاد و نعل اولاد و نعل اولاد اولاد نعل اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد
یا نعل اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد
کو نعل اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد
نعل اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد
و اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد
قوله کله و نعل اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد
چو نعل اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد
سعدت و نیکو دلی و عالم بیاید مقبره کنده میزند نعل اولاد

Schizade Mahmud hakkında casus'un Padişah'a arzısı (Topkapı S. Arşivi 721 A).

bu mesele üzerine onu sorguya çekti, halbuki annesinin yaptıklarından bunun hiç haberi yoktu. Sorguya çekildiği sırada itiraf ettirmek için yere yatırılıp âdetleri üzere ayaklarına, karnına vurularak dövdüler; hapse attılar iki gün tutulduktan sonra tekrar dövdüler, her seferinde iki yüz sopa vurdular; fakat kendisinden bir şey öğrenemediler. Bunun üzerine annesi çağırılıp sorguya çekildi; oğlunun istikbalini öğrenmek için bir şeyhe başvurduğunu fakat kocasının tahttan olmasını, bir zarar görmesini hatırından geçirmediyini ona bağlılığının büyük olduğunu hararetle temin etti. Fakat bu sözler hükümdarı, hususiyle valide sultanı hiç iknâ etmedi; vakit geçirilmeden o gece bu işte alâkaları olduğu tahmin edilen otuz adamıyla beraber diri diri çuvala konulup denize atıldı. Bundan sonra hükümdar oğluna ne yapması lâzım geleceğini tâyin etmek üzere bir meclis topladı, fakat bu meclise yalnız Yemişçi (Sadrazam Hasan Paşa) ile şeyhulislâmı (Ebülmeyamin Mustafa Efendi) çağırdı. Ötekiler de çağırılır ve mesele duyulursa askerlerin ayaklanıp kendisini tahttan indirmelerinden şüpheliydi; oğlunu pek seviyorlardı, çok yakışıklı, çok kabiliyetli bir gençti. Babasının ise âdi ve korkak çocuklar gibi annesi tarafından idare edilmeğe razı diye hiç sevmiyorlardı. Bu mecliste, şeyhulislâm şahit ve isbat bulunmaksızın öldürülmesi caiz olmayacağı fikrinde idi; bununla beraber ancak ölümüyle babasının huzur bulacağını görerek babasının heran hayatından korkup endişe içinde yaşamasından ise oğlunun canından edilmesine fetva verdi. Delikanlı alçakça boğuldu ve gizlice gömüldü; Fafat babasının ölümünden sonsa şimdiki hükümdar kardeşi gömülü olduğu yere güzel bir türbe yahut mezar yaptırarak ona saygısını gösterdi” ŞEHZADE MAHMUD, Şehzade camii mihrabı önünde medfundur.

Gerek bizim kaynaklar ve gerek İngiltere elçisinin mütalealarından, büyük şehzade Mahmud’un, validesinin emriyle hareket eden babası Sultan Mehmed’in halinden ve dahilen ve haricen olan muvaffakiyetsizliklerden müteessir olduğu ve bizzat serdarlıkla sefere gitmek istemesinden dolayı da Üçüncü Mehmed’in oğlundan şüphe ettiği anlaşılıyor.

Bizim tarihlerin onaltı ve İngiltere elçisinin onsekiz, ondokuz yaşlarında olarak kaydettiği şehzade Mahmud’un, babasını hal’edip yerine geçmek istemesi iddia edilemezse de (Lello)nun tahmini gibi bir istihrac ile velevki validesinin bunun tarihini öğrenmek istediği ve

şehzade validesiyle büyük valide sultanın (Safiye sultan) aralarındaki birbirlerini sevmemezlük de bunda müessir olduğu tahmin olunabilir.

Elimizdeki bir vesikaya göre şehzade veya validesinin hariçle, şeyhle muhaberesi heman bir defaya mahsus olmayıp bir müddet devam etmiş ve keyfiyet pâdişah tarafından haber alınarak bu işin takib ve tahkikine hükümdarın mütemetlerinden birisi gizlice memur edilmiş ve o da bu hususa bir müteferrikayı yollamış ve aldığı haberleri bir arize ile Üçüncü Mehmed'e bildirmiştir.

Padişah iptida yeniçerilerin bu meseledeki durumlarını öğrenmek istemiştir. Bu hususta aldığı haber gerek yeniçerilerin ve gerek halkın düşüncesi iyilik olduğu yolundadır. Bundan sonra işi tahkike gönderilen müteferrika bir hizmetkârın odasında bulunup şeyhle tanışmış ve şeyh, şehzade nasıl isterse kandırıp baştan çıkarırlar dedikten sonra muttasıl, gece gündüz iki, üç ağası içeri girip bir kaç saat sonra çıkıp diğer ağaları girip mütemadiyen meşveret ederler ve hattâ sair halktan dahi gireler fakat sıkı surette etrafı gözlerler demiş ve aynı zamanda şehzade ve adamları fevkalâde vehim ve hayret içinde olduklarını gönderilen müteferrika beyan etmiş; tekrar malûmat almak için gitmiş olduğunu pâdişaha bildirilerek her işin arzuları gibi olacağını arz eylemiştir.

Fotoğrafi da makaleye konan vesika sureti aynen şöyledir.⁴

Saadetlu devletlu pâdişah-ı âlempenah hazretlerinin hâkpâyı şeriflerine arz-ı bende-i hakir oldur ki

Yeniçeri kullarunuz arasında vesayir halkın arasında söylenen iyiliktir. İnşallahürrahman hak celle ve alâ hazretinin avn-ü-inayetiyle yevmen feyevmen ziyade ola. Her kim bu âstane-i saadete, saadetlu, devletlu pâdişah-i âlempenah hazretlerinin hizmet-i şerifelerine hiyanet ilen hizmet edeyim dirse ankarib dünyada ve ahrette rüsvay olup iki cihanda bile bermurad olmaya.

Ol müteferrika kulunuz bir hizmetkârımın odasında olmuş; dün gece ol şeyhin yanında aşına olmuşlar, böyle demiş; Şehzade hazretlerin nice isterlerse tiz idlâl edip baştan çıkarırlar demiş; muttasıl gündüz, gece iki üç ağası içeriye girürler, iki, üç saatten sonra taşra çıkıp iki, üç ağası dahi girürler, muttasıl meşverettir demiş, sair halktan bile girürler imiş; ama muhkem gözlerler demiş meşveretlerin. Ama şimdiki halde şehzade hazretleri olsun kim var ise muhkem vehim

üzere imişler. Şimdiki halde tamam sükût üzeredirler, cümlesi vehimden mütehayir olmuşlardır demiş; kulunuza, didi gitmedin giru gelürüm didi, girü bazı hususlar sorayım. Hakk celle ve alâ hazretlerinin avn-ü-inayetiyle saadetlu, devletlu pâdişah-i âlempenâh hazretlerinin hayır duaları berekâtiyle umarım her maslahat mûrad-ı şerifleri üzere ola. Baki emr-ü ferman saadetlu, devletlu pâdişah-i âlempenah hazretlerininindir.

